

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

צח.

תורה אור

1. אם תשוב וישראל
 יאמר יי אלי תשוב ואם
 תסיר שיקצוק מפני ולא
 יימיהו ד ר
 2. ואשבע את האיש
 לבוש הבדים אשר
 ממעל למימי ידאד ויך
 ימינו ושואלו אל
 השמים וישבע בדי
 העולם כי למועד
 מועדים ויחצי וככלות
 כן יד עם קדש תכלינה
 כל אלה: דינאל יב ז
 3. ואתם הרי ישראל
 עופכם תחמו ופריכם
 תשא לעמי ישראל כי
 קרבו לבוא:

יחזקאל לו ח
 4. כי לפני ימים ההם
 שבר האדם לא נהיה
 ושבר הבמה איננה
 וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד ואשלה את כל
 האדם אשר ברעהו:
 וכריה ח י
 5. שלום רב לאהבי
 תורתך ואין למו
 מקבול:

תהלים קט קסה
 6. או אשקיע מימיהם
 ונהרום כשמן אוליך
 ואם אודי אלהים:
 יחזקאל לב יד
 7. ביום ההוא אצמיח
 קרן לבית ישראל ולך
 אתן פתוח פה בחובם
 וידעו כי אני יי:
 יחזקאל כט כ

8. כי לפני קציר בָּחַם
 פרח ויבשר גמל ויהי צֶדֶה
 וברת רזולים במפורות
 ואת הקטשות הסיר
 ישעיהו יח ה
 9. בעת ההיא יבלי שי
 לץ צבאות עם
 ממשך ומורט ומעם
 נורא מן הוא והלאה גוי
 קר ומבוסה אשר יבוא
 נהרים ארצו אל מקום
 שם יי צבאות הר
 ישיעיהו יח ז

10. ביום ההוא לאתבוש
 מכל עליתך אשר
 פשת בי פי אז אסיר
 מקרבך עלידי וגאנתך ולא
 תוספי לְבָהֶה עוד בדר
 צפניה ג יא
 11. והשארתי בקרבך
 עם עני וְלֹא חָסוּ בָשָׂם
 יי: צפניה ג יב
 12. ואשיבה יי עליך
 ואצרך כבר סיגך
 ואסירך כל בדיליך:
 ואשיבה שפטיך
 בקראשנה ויצרך
 כבתחלה אתר בן יקרא
 קך עיר הַצֶּדֶק קרנה
 נאמנה:

ישיעיהו א כה-כ
 13. ציון במשפט תפדה
 ושיבה בצדקך:
 ישיעיהו א כז
 14. הסיר יי משפטיך
 פנה איבך מלך ישראל יי:
 בקרבך לא תיראי רע
 עוד: צפניה ג טו
 15. ואת עם עני תושיע
 ועניך על רמים
 תשפיל:

שמואל ב כב כח
 16. ויךאו מפערב את
 שם יי וממורח פמש את
 כבודו פי יבוא כהר צר
 רוח יי נסס בה:
 ישיעיהו ט יט
 17. ועמך בלם צדיקים
 לעולם יירשו ארץ נצר
 משעי מעשה יי
 להתקפאר:

ישיעיהו ס כ
 18. ויךא כי אין איש
 וישתומם כי אין מפגיע
 ותועש לו וירעו ויךקתו
 היא סבוקתהו:
 ישיעיהו טו טו

כמו (ישעיה י) כמקום נוסק וכמו (שם נל) יאלכס סס. רוח המקום
 נוקבת וממרכת אותן עם הברות הצלות שאף הוא ממכוין להשמדם:
 יירשו ארץ. היינו גאלוה: עם ענני שמיא כבר אינש אפי. במהירות:
 וכפי עני ורוב על החמור. כעני הצל על חמורו צעלות: סוסי

צדקה. סוס מסוקו ומכוון ונאה
 שיש לי דגנאי הוא שיצא על חמור.
 מלגלג היה. ל"א סוסיא צדקה סוס
 צדוק לרוץ: צר חוור גווי. כלום
 יש לך סוס צר מלאה גווינן שחמור
 שלו כן הוא. צמלמל צעלמל דמיי: חויר.
 מלאה צלשון פרסי: האדון
 הוה. שכינה היתה עמהס: קול
 שלשה. דשכינה הוה צהדייסי:

לדידיה. למשיח: צפתחא (ד) דקרא.
 נראה למורי לא צפתח העירט ממס
 אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם
 וקאמר ליה דצדמוט זד של גן עדן
 שכנגד פתח העירט משיח שרוי:
 סוצלי חלאים. מנוגעים והוא נמי
 מנוגע דכתיב (ישעיה ג) והוא מחולל
 מפשעינו וכתיב (שם) תלינו הוא
 נשא: ונוסו. מי שיש לו חרע
 וחמש נגעים: אסרי לכו ושרו צדחא
 זימנא. מתירין כל נגיעתן ציחד
 ומקמיין אותן וחורין וקושרין אותן:
 ואיסו. משיח: שרי חד. נגע
 ומקנחו וקושרו ואח"כ ממיר האחר.

ועושה כן ואינו ממיר שני נגעים יחד
 דסצר אי צעי לי ללאת וליגאל את
 ישראל לא איתעכב כתי קשרית שני
 נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח
 לאימת אחי מר אמר ליה הוסי:
 אצטקך לך ולאציד ועולם הצל. דלי
 לאו לדיקים גמורין אמת לא היה
 יהיב לך שלמא ולא היה מדכר שמייה
 דלצוך: הוסי אס צקולו. של הקציה
 תשמעו: השער הוה. של עיר רומי
 שצער רומי היה אותו שער: ואין
 מספיקין לנטומו. פעם שלישי: מי
 פמיים. שירדן נוצע מוננו דמניח
 צצכרות (דף קה) ירדן ואלא מעמרת
 פמיים ונפרש התם שפיר: העמיקו
 ארוני. עשו לי קצר צקרקע עמוק:
 שאין

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו
 רבי אליעזר והלא כבר נאמר¹ אם תשוב
 ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי
 יהושע והלא כבר נאמר² ואשמע את האיש
 לבוש הבדים אשר ממעל למימי האויר
 ויום ימינו ושואלו אל השמים וישבע בחי
 העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ
 יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושחק רבי
 אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה
 מזה שנאמר³ ואתם הרי ישראל ענפכם
 חתנו ופריכם תשא לעמי ישראל וגו' רבי
⁶(אליעזר) ואמר אף מזה שנאמר⁴ כי לפני
 הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה
 ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד⁵ מאי ליוצא ולבא אין שלום מן
 הצד רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב
 בהם שלום דכתיב⁵ שלום רב לאהבי תורתך
 אין שלום מפני צד ושמואל אמר עד שיהיו
 כל השערים כולן שקולין אמר רבי הנינא
 אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא
 ימצא שנאמר⁶ אז אשקיע מימיהם ונהרותם
 כשמן אוליך וכתב⁷ (בתריה) ביום ההוא
 אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי המא בר
 הנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות
 הולה מישראל שנאמר⁸ וברת הזוללים
 במזמרות⁹ וכתוב בתריה⁹ בעת ההיא יובל שי
 לה צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי
 אמר רבי הנינא אין בן דוד בא עד שיכלו
 גסי הרוח מישראל שנאמר¹⁰ כי אז אסיר
 מקרבך עליזי גאותך וכתוב¹¹ והשארתי
 בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' אמר רבי
 שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש⁷ אין בן
 דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושומרים
 מישראל שנאמר¹² ואשיבה ידי עלך ואצרוף
 כבוד סיגך וגו' ואשיבה שופטיך¹⁰ אמר עולא אין¹⁰ ירושלים נפרדת אלא

בצדקה שנאמר¹³ ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי ואי
 בטלי דיני בטלי¹⁰ גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמגושי פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך
 חכה לו שנאמר¹⁵ ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו
 שנאמר¹⁶ כי יבא כנהר צד (ו) רוח ה' נוססה בו וסמך ליה ובה לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא
 בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב¹⁷ ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו
 חייב דכתיב¹⁸ וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתוב¹⁹ למעני אעשה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע
 בן לוי רמי כתיב²⁰ בעתה וכתוב²¹ וזכו אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי
 כתיב²¹ וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתוב²² עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב
 על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישרד ליה סוסיא²³ ברקא דאית לי
 אמר ליה מי אית לך בר חויר גווי ר' יהושע בן לוי יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון
 בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג'
 שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שיליה לדידיה והיבא יתיב אפיתחא²⁴ דקרתא ומאי סימניה
 יתיב ביני ענני סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא
 איעכב אול לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל
 היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבך לעלמא דאתי
 א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך²³ היום אם בקולו תשמעו שאלו
 תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו
 מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו
 לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן
 אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני
 שאין

כמו (ישעיה י) כמקום נוסק וכמו (שם נל) יאלכס סס. רוח המקום
 נוקבת וממרכת אותן עם הברות הצלות שאף הוא ממכוין להשמדם:
 יירשו ארץ. היינו גאלוה: עם ענני שמיא כבר אינש אפי. במהירות:
 וכפי עני ורוב על החמור. כעני הצל על חמורו צעלות: סוסי

צדקה. סוס מסוקו ומכוון ונאה
 שיש לי דגנאי הוא שיצא על חמור.
 מלגלג היה. ל"א סוסיא צדקה סוס
 צדוק לרוץ: צר חוור גווי. כלום
 יש לך סוס צר מלאה גווינן שחמור
 שלו כן הוא. צמלמל צעלמל דמיי: חויר.
 מלאה צלשון פרסי: האדון
 הוה. שכינה היתה עמהס: קול
 שלשה. דשכינה הוה צהדייסי:

לדידיה. למשיח: צפתחא (ד) דקרא.
 נראה למורי לא צפתח העירט ממס
 אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם
 וקאמר ליה דצדמוט זד של גן עדן
 שכנגד פתח העירט משיח שרוי:
 סוצלי חלאים. מנוגעים והוא נמי
 מנוגע דכתיב (ישעיה ג) והוא מחולל
 מפשעינו וכתיב (שם) תלינו הוא
 נשא: ונוסו. מי שיש לו חרע
 וחמש נגעים: אסרי לכו ושרו צדחא
 זימנא. מתירין כל נגיעתן ציחד
 ומקמיין אותן וחורין וקושרין אותן:
 ואיסו. משיח: שרי חד. נגע
 ומקנחו וקושרו ואח"כ ממיר האחר.

ועושה כן ואינו ממיר שני נגעים יחד
 דסצר אי צעי לי ללאת וליגאל את
 ישראל לא איתעכב כתי קשרית שני
 נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח
 לאימת אחי מר אמר ליה הוסי:
 אצטקך לך ולאציד ועולם הצל. דלי
 לאו לדיקים גמורין אמת לא היה
 יהיב לך שלמא ולא היה מדכר שמייה
 דלצוך: הוסי אס צקולו. של הקציה
 תשמעו: השער הוה. של עיר רומי
 שצער רומי היה אותו שער: ואין
 מספיקין לנטומו. פעם שלישי: מי
 פמיים. שירדן נוצע מוננו דמניח
 צצכרות (דף קה) ירדן ואלא מעמרת
 פמיים ונפרש התם שפיר: העמיקו
 ארוני. עשו לי קצר צקרקע עמוק:
 שאין

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ צדכר: וכלום נפץ יד עם קדש.
 כשתכלה תקומתם וחזק ידיהם שהיתה נפולה חליך וליך גבורה
 ותועלת לפשוט אנה ואנה ואתה שמתלה גבורתם שהיו שפלים למלך:
 פלנייה. אלו הברות ויצא משיח דלמרינן כי אולת יד: מגולה מוה.

כשתמן חרץ ישראל פריה צעין יפה
 או יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה
 יותר: ר' אליעזר אומר מוה. הפסוק
 כשתראה לחין שום אדם שמתכר
 ואף שכר הצמחה לא נהיה והיינו
 דלמרינן עד שמתלה פרותה מן הכיס
 אין מעות מזויות צדיס: שכר צמחה.
 עבודת האדמה שהיא על ידי צמחה
 איננה: וליוצא ונצח אין שלום. או
 יצא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא
 ולצא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה
 דינס ללאת ולצא צלום דכתיב שלום
 רב לאהבי תורתך אפילו לנהו אין
 שלום: מן הלא. מרוב הצרות. ל"א
 מיצר הרע: שקולין. שזין שער
 התבואה ויין רוחי דלמרינן חמישית
 שוצע גדול. ל"א שקולין שזין שכולן
 יקרין: כשמן אוליך. שהיו כולן קפויין
 וכיון שהם קפויין אין דגיס נמלאין
 צמחה: עד שהלה מלכות הולה.
 שלא תהא להם שום שולטנות לישראל
 אפילו שולטנות קלה ודלה: נטשושו.
 ענפים קטנים כלומר השריס
 והשופטים: והסו צסס הסס. כלומר
 שתצא להם גאלוה ויחסו צלל שדי:
 סיגך. מערבות שכן: צדייך.
 המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים¹⁰

(א) [ג'ל אלוהו]. (ב) [ג] ומינה
 י. ע"ש וי"ט]. (ג) [א] עין
 רש"י בח"א. (ד) [שבת קלג].
 ע"ש]. (ה) [שבת קלג].
 (ו) [המנצח פתח מהלכות
 ממות עניים וכן בטור י"ד
 סי' רמו איתא יעראל וכל'ל
 לנפון ושביה צדקה ודלא
 כמ"ס רש"י בח"א שנתק
 בזה טובא דב"ה עד שילא
 שופטים מישראל וכו' ע"ש
 בנס לנטוח שיה עדים
 נאמנים העמדים וטור אחי
 לפת"ק]. (ז) [גיר' הערוך
 גלו דלפני פי סריס
 וטורי השריס]. (ח) [עין
 ברשי' הדבא וי' ברשי'
 דע"ו]. (ט) ד"ה מי צבא וכו'
 צבא לטון פרס משוחב כמו
 סוסי צבא בתלך ע"ש].
 (י) [לעיל א"ל].
 (יא) [ב"מ מ"ד עובד ע"ו].
 (יב) [ב"מ מ"ד שופטי אומות
 טעונס]. (יג) ומגוין. ש"ל.
 (יד) [ג'ל דומי]. (טו) [ב"מ
 רומי].

הגהות הגר"א
 [א] גבי פתחא דקרתא.
 נמחא מינן דקרתא וי"ב
 דרומי: [ב] רש"י ד"ה
 משפין כמו (לפניה ג)
 נמחא פניה ג:

הגהות מהר"ב
רנשבורג
 [א] גבי פתחא דקרתא וכתב
 הוללים צממרות ולא
 העמישות הסר כ"ל"י:

מוסף רש"י
 אי בטלי יהירי.
 ישראל ממייהם צבולות
 ומלגושי יהוים פפסיס
 הללו. בטלי אמגושי.
 ינטו ממסים ומדיס
 המשיח אומט (שבת
 קלט). אי בטלי דיני.
 רשעים מישראל שמתן
 דין. בטלי. מעל ישראל.
 גזירפטי. נושאי שפטי.
 עובדי כוכבים (סו.
 סיגך. הס גפי הרוח
 שמגלין עמון. לטון שיה
 מלא. ואחר כך ואסיר
 כל צדיק. אלו אותם
 המזדללים שונאי ישראל
 מן הקי"ה בעקביהם
 ובפחומם (סו.).

19. למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני? בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחזון ליליך וארו עם ענני שמיא
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הזה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתות: וכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו דיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז
 24. תהו היות בחזון ליליך וארו עם ענני שמיא